

КОВИЛА РІЗНОЛИСТА

Stipa heterophylla Klokov (~ *S. pulcherrima* s. l.)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Рідкісний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
В межах України — Гірський Крим. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомо кілька популяцій (г. Кара-Даг, окол. с. Планерське, Щebetівка, Нижні Кози, Сімферопольський р-н: окол. с. Залісся та м. Севастополь). При сприятливих умовах досягає рівня домінуючого виду з великою щільністю дернин.

Причини зміни чисельності

Порушення верхнього шару ґрунту, перевипас, надмірні пали, заліснення.

Умови місцезростання

Передгірські, петрофітні дернинно-злакові сухі степи. На виходах вапнякових останців. Угруповання союзу *Veronici multifidi-Stipion ponticae* (кл. *Festuco-Brometea*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Дернинний злак до 0,8 м заввишки. Стебла з дрібним та густим опушен-

ням під вузлами. Стеблові листки 6,5–16,5 см завдовжки та 3,2 мм завширшки, при переході до піхов мають помітне кільце волосків. Неплідні гони за довжиною дорівнюють стеблу; пластинки листів, знизу голі та гладенькі, зверху дрібнощетинисті; язички яйцеподібно ланцетні; піхви густо опушені дрібними волосками. Волоть з 5–8 колосками; її вісь 8–12,5 см завдовжки, опушена щетинкоподібними волосками, на нижньому вузлі з пензликом волосків до 3 мм завдовжки; колоскові луски до 7–8 см завдовжки; нижня квіткова луска 16–20,5 мм завдовжки, крайові смужки волосків доходять до основи остюка, де переходять у короткий однобічний вінець; середня смужка є найдовшою, але не доходять до середини луски; остюк у нижній

закрученій частині голий, трохи шершавий, у верхній — пірчастий; гола частина остюка при цілком стиглих плодах каштанова.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

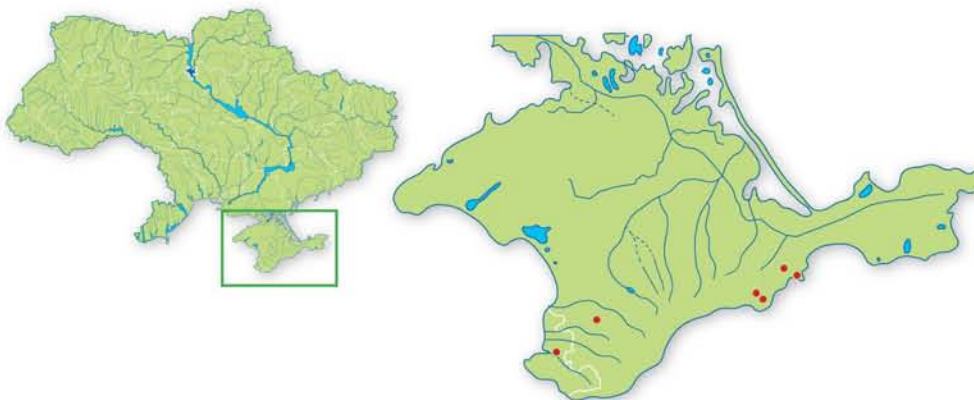
Охороняється у Карадазькому ПЗ. Слід дотримуватися помірного або низького рівня випасу. Заборонено діяльність, що пов'язана з порушенням ґрунту, залісненням.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунотвірне, протиерозійне, декоративне.

Основні джерела інформації

Клоков, Осычнюк, 1976; ЧКУ, 1996.

Автор: К.Ю. Ромашенко
Фото: Я.П. Дідух

КОВИЛА ЛЕССІНГА

Stipa lessingiana Trin. et Rupr.

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Центрально-євразійський вид. Один з найхарактерніших компонентів (еdifікатор) типчаково-ковилових та полиново-типчакових степів України.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у степовій зоні Євразії (від Трансильванського плато до Алтаю, Тарбагатаю і Тянь-Шаню, включаючи Малу Азію, Пн. Іран та гірські райони Середньої Азії). В Україні — Степ, Гірський Крим, зрідка — Лісостеп (пд. р-ни). Адм. регіони: Ів, Хм, Вн, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій

У складі локальних слабозбійних степових угруповань популяції виду численні, при інтенсивному випасі спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

Причини зміни чисельності

Розорювання земель, терасування та заліснення схилів, надмірні пасовищні навантаження.

Умови місцезростання

Схили річкових долин, балок, узбережжя лиманів, відслонення кам'янистих порід. У минулому вид визначав фізіономічність ландшафтів справжніх та південних степів на звичайних і південних чорноземах, а також на каштанових і малопотужних кам'янистих ґрунтах. Є характерним видом угруповань союзу *Astragalo-Stipion*, рідше зростає у

складі ценозів союзу *Festucion valesiacaе* (кл. *Festuco-Brometeae*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–60 см заввишки. Утворює щільні дернини. Стебла численні, голі. Листки щетиноподібні, згорнуті, зовні шорсткі від щетинистих волосків або горбиків. Волоть 6–20 см завдовжки, вузька, стиснута. Колоскові луски довгасто загострені. Остюк 13–26 см завдовжки, до другого коліна голий, гладенький, вище — пірчастий з волосками до 3 мм завдовжки. Нижня квіткова луска густоопушена, з вінцем волосків під остюком. Цвіте у квітні–червні. Плодоносить у травні–червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у БЗ «Асканія Нова», Українському степовому, Луганському, Карадазькому, «Дніпровсько-Орільському», «Єланецький Степ», Казантипському та Опукському ПЗ, «Азово-Сиваському» та «Святі Гори» НПП, ряді заказників та пам'яток природи місцевого значення. Необхідно контролювати стан і динаміку популяцій, регламентувати випасання худоби. Заборонено розорювання степів, терасування та заліснення схилів, надмірні пасовищні навантаження,

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Донецькому ботанічному саду НАН України, Криворізькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення

Протиерозійне, ґрунтоутвірне, ценозоформує.

Основні джерела інформації

Зеленая книга Украинской ССР, 1987; Злаки Украины, 1977; Клоков, Осычнюк, 1976; Лавренко, 1980; Редкие и исчезающие растения и животные Украины, 1988; Флора Европейской части СССР, 1974; Флора УРСР, 1940; ЧКУ, 1996.

Автори: І.А. Коротченко, В.С. Ткаченко
Фото: О.М. Байрак, В.М. Остапко (вставка)

КОВИЛА КАМЕНЕЛЮБНА

Stipa lithophila P.Smirn. (*S. eriocaulis* Borb.
subsp. *lithophila* (P.Smirn.) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae
(Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Ендемік, що генезисно пов'язаний з середземноморськими видами.

Ареал виду та його поширення в Україні
Гірський Крим, рідко спускається на Пд. бер. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Фрагментарно або невеликими, в кілька га ділянками. Едифікатор своєрідних розріджених угруповань, що утворюють окремі куртини і не мають суцільної зімкнутості. Часто зростає групами на виходах скель чи неширокими смугами вздовж обривів. В межах локальних популяцій аспектує.

Причини зміни чисельності

У минулому випасання худоби, слабка конкурентна здатність та стенопотність виду.

Умови місцезростання

У гірських степах, томілярах, виходах скель, які формуються на виходах верхньоюрських вапняків, що оголюються або накопичують дерново-карбонатний ґрунт в тріщинах. В угрупованнях союзу *Carici humilis-Androsacion* (кл. *Festuco-Brometeda*), порядку

Alyso-Sedetalia, рідше у хвойних лісах та рідколіссях (кл. *Erico-Pinetea*). Ксерофіт. Облігатний карбонатofil.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 40–50 см заввишки. Коренева система густомичкувата. Утворює щільні дернини (діаметром до 20 см). Стебла — соломини, на яких розташовуються по 3–4 листки, а останні концентруються біля основи стебла в розетці. Листки щетиноподібні, згорнуті, іноді плоскі, 30–40 см завдовжки та 3–7 мм завширшки. Волоть розлога. Остюки білопірчасті, завдовжки 20–25 см. Цвіте у травні-червні, плодоносить у липні. Розмножується вегетативно та насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Охороняється в Ялтинському гірсько-лісовому, Карадазькому та Кримському ПЗ, заказниках загальнодержавного значення «Байдарський», «Мис Айя», «Новий Світ», пам'ятках природи загальнодержавного значення «Ак-Кая», «Демерджі», «Гора Кішка». Слід провести картування та дослідження структури популяцій, організувати моніторинг з метою оцінки сукцесійних змін в угрупованнях та впливу різних лімітуючих факторів. Заборонено порушення умов місць зростання, забудова територій, заліснення, терасування схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтоутвірне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Дідух, 1978; Шеляг-Сосонко, Дідух, 1978, 1980; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух

Фото: Я.П. Дідух, В.П. Ісіков (вставка)

КОВИЛА АЗОВСЬКА

Stipa maotica Klokov et Ossyczjuk
(*S. rubentiformis* auct. non P.Smirn.)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae
(Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення

Дуже рідкісний ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пн. Причорномор'я. В Україні — Пн. Приазов'я. Адм. регіони: Дц, Лг, Хс.

Чисельність та структура популяцій

Популяції малочислені, їх структура не досліджена.

Причини зміни чисельності

Антропогенний вплив: порушення природних екотопів внаслідок господарського освоєння територій, випасання худоби.

Умови місцезростання

Кам'яністі та справжні степи кл. *Festuco-Brometea*. Як домішка до домінуючих видів ковили. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика Гемікриптофіт. Багаторічна щільнодеринна трав'яна рослина 40–55 см заввишки. Стебла голі, під волоттю короткощетиностволосистою. Листки 0,3–0,6 мм завширшки, щетиноподібні, згорнуті, з обох боків коротковолосисті. Колоски одноkwіткові, у кількості 5–7 зібрані у волоть. Нижня kwіткова луска 17–19 мм завдовжки. Крайові смужки волосків на сім'янці не доходять до основи остюка. Остюк 30–42 см завдовжки, двічі колінчато-зігнутий, у нижній штопороподібно закрученій частині жовтуватий, гладенький. Перо 7–11 мм завширшки. Цвіте у травні-червні, плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у БЗ «Асканія-Нова», відділенні «Хомутовський степ» Українського степового ПЗ, відділенні «Провальський степ» Луганського природного ПЗ. Рекомендується контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено порушувати місця зростання виду, надмірне випасання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення

Ґрунтоутвірне, протиерозійне, кормове.

Основні джерела інформації

Клоков, Осичнюк, 1976; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кондратюк, Чуприна, 1992; Остапко, 2001; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко

Фото: О.С. Мандзюк, О.А. Фугорна(вставка)